

Dygo, Marian

"Tendenzen und Erträge der modernen polnischen Spätmittelalterforschung unter besonderer Berücksichtigung der Stadtgeschichte", Michael Ludwig, Berlin 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 808-809

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Istoria Tallina (do 60-ch godow XIX wieka), opr. zbiorowe, red. Raimo Pullat, Izd. Eesti Raamat, Tallin 1983, s. 400, ilustr.

Książka ta ukazała się najpierw w języku estońskim (1976). Dziejom Tallina (niem. Reval) od lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia do 1970 r. poświęcono osobny tom (tłum. ros. 1972). Jest to pierwsze, tak obszerne opracowanie historii tego ośrodka, pióra badaczy estońskich. O wzroście zainteresowania historią miast wśród estońskich historyków świadczą też zbiorowe monografie dziejów Tartu (niem. Dorpat) w języku estońskim i rosyjskim (R. Pullat, E. Tarvel, „Istoria goroda Tartu”, Tallin 1980).

Sygnalizowana publikacja składa się z pięciu rozdziałów: I. „Priroda i geograficzno-polożenie”; II. „Nazwanija i drevnija istoria”; III. „Ganzejskij gorod XIII w. — 1561 g.”; IV. „Tallin-centr zamorskoj prowincii Szwecii (1561—1710)”; V. „Tallin-gubernskij gorod Rossijskoj Imperii (1710—1860).

Szeroka jest gama poruszanych problemów: historia polityczna, prawo i ustrój, gospodarka (rzemiosło, handel), demografia, przemiany przestrzenne, urządzenia komunalne, materialne warunki bytu mieszkańców, kultura, architektura, sztuka.

Wartościowym uzupełnieniem tekstu jest ponad 100 czarno-białych ilustracji. Książka nie posiada aparatu naukowego; brak ten rekompensuje sumiennie zestawiona bibliografia.

Obok zalet publikacja ma też mankamenty. Do najpoważniejszych zaliczymy brak planów miasta w poszczególnych okresach oraz brak indeksów.

M. D.

Michael Ludwig, *Tendenzen und Erträge der modernen polnischen Spätmittelalterforschung unter besonderer Berücksichtigung der Stadtgeschichte*, „Osteuropastudien der Hochschulen des Landes Hessen” Reihe I, „Giessener Abhandlungen zur Agrar- und Wirtschaftsforschung des Europäischen Ostens”, Bd. 128, Duncker und Humblot, Berlin [West] 1983, s. 157.

Publikacja ta znakomicie poinformuje zagranicznego czytelnika o naszych badaniach nad historią Polski późnośredniowiecznej. Jest to przegląd kompetentny i obiektywny, obejmujący z reguły najważniejsze publikacje ostatniego dwudziestolecia.

Poza „Wstępem” publikacja składa się z dwóch części. W pierwszej (s. 10—31) ukazał autor łoś aktywizacji badań nad późnym średniowieczem w połowie lat sześćdziesiątych oraz ich główne aktualnie kierunki. Zarysował sytuację w zakresie wydawnictw źródłowych, studiów nad strukturą i organizacją państwa w XIV—XV w., uwarstwieniem społecznym, gospodarką i kulturą. M. Ludwig nie ograniczył się do rejestrowania publikacji, ale uwypuklił osiągnięcia i niedostatki tych poszukiwań. Szczególnie interesująco wypadła charakterystyka dorobku poświęconego polskiej kulturze późnego średniowiecza. Rozwój badań w tym zakresie uznaje autor za bodaj czy nie najważniejsze zjawisko w polskiej mediewistyce współczesnej.

W części drugiej (s. 32—52) omówiono piśmiennictwo dotyczące polskich miast późnego średniowiecza. Autor np. wysoko ocenił badania nad strukturą i rozwojem sieci miejskiej, kultury i „miejskiego modelu życia”, rolą miast w strukturze politycznej państwa. Z drugiej strony uznał za niedostateczne zainteresowanie historią ustroju miast, socjotopografią, składem etnicznym mieszkańców, ambiwalentnie ocenił monografie regionalne.

Praca zaopatrzona jest w obszerne referencje, niekiedy z dodatkowym komentarzem (s. 51—157). Spełnia tym samym rolę dobrego przewodnika bibliograficznego. W sumie można wyrazić nadzieję, że prezentowana publikacja będzie pożyteczną pomocą warsztatową również dla mediewistów polskich.

M. D.

Józef Stanisław Jamroz, *Mieszczkańska kamienica krakowska. Wiek XIII—XV*, „Cracoviana” seria I; „Zabytki”, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1983, s. 220, ilustr.

Włączenie się archeologów, urbanistów i architektów do badań przeszłości Krakowa wydatnie powiększyło ich możliwości poznawcze. Książka została oparta prawie wyłącznie na materiałach inwentaryzacyjnych i źródłowych opracowanych w Katedrze Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej. Dotyczą one przede wszystkim kamienic Rynku Głównego. Jednocześnie autor wiele uwagi poświęcił przekształceniom urbanistycznym miasta przedlokacyjnego i (obszerniej) lokacyjnego wzbogacając wyniki swoich wcześniejszych prac nowymi ustaleniami. Analiza planu pokazała nieregularności wynikające z dostosowania rozmiarzanego układu do wcześniejszej sieci drożnej i zabudowy oraz z późniejszych przekształceń (wprowadzenie w drugiej połowie XIV w. przedproży). Podstawą wytyczania miasta były kwadraty o wielkości placu rynkowego, które następnie dzielono na cztery mniejsze i po odjęciu szerokości ulic wyznaczano bloki zabudowy. W każdym z nich wyznaczono początkowo 4 działki (kurialne), trzy z nich podzielono w dalszym etapie na połowy (półkurialne) pozostawiając narożną przy dotychczasowych wymiarach — stąd w bloku 7 działek. Zabudowa miasta szła od kwadratów przyrynkowych po krzyżu, narożne części pozostały nie zabudowane. Odrzucona została hipoteza wyłączająca z obszaru lokacji 1257 r. północne bloki przymurze.

Ślady najstarszych (wolnostojących) budynków z przełomu XIII i XIV w. zachowały się w działkach przylegających do leja ulicy Grodzkiej (między Sienną i Bracką). Autor ze względu na materiał najwięcej miejsca poświęcił zabudowie od połowy XIV w., kiedy wykształciły się odrębne cechy kamienicy krakowskiej. Powstałe w XIV i XV w. domy na ul. Kanoniczej nie należały do budownictwa mieszczańskiego i zostały pominięte w rozważaniach. Analiza układów przestrzennych pozwoliła wyodrębnić 14 ich typów — od najprostszych do najbardziej złożonych. W rynku i początkach ulic wlotowych uformował się na działkach półkurialnych typ domu kupieckiego o trzech oknach i kondygnacjach, w ulicach przeważał dom rzemieślniczy o dwu kondygnacjach. Na działkach szerszych powstawały domy 4—6 okienne o dwu szczytach z dachami siodłowymi lub o dachu kalenicowym ze szczytami bocznymi. Zabudowa pierzei była mieszana szczytowo-kalenicowa, dachy kryto najczęściej gontem. Elewacje tynkowano i malowano na czerwono z białymi fugami, polichromowano również kamieniarzkę. Wnętrza najczęściej nie były sklepiane, nawet na parterze przeważał strop belkowy. Najokazalszą była „izba na zadzi”, użytkowana jako kantor. Piętra miały zwykle przeznaczenie mieszkalne. Do ogrzewania instalowano łącznie piece i kominki ponieważ te ostatnie służyły również do oświetlania wnętrza.

Autor konfrontuje wyniki badań architektoniczno-konserwatorskich z informacjami źródeł pisanych (obfitszych od XVI w.). Książka mimo popularnego charakteru udostępnia wiele nowego materiału i przybliża realia życia miejskiego późnośredniowiecznego Krakowa. Problemy te zasługują na dalsze badania. Mikroanalizy poszczególnych kamienic mogą umożliwić pogłębienie interpretacji społecznej ich układów funkcjonalnych i odczytanie zróżnicowania standartów życia.

S. G.